

ÂCİZİ VE ŞİİRLERİ

Ramazan SARIÇİÇEK¹

Özet

Kültür varlıklarımızı topluma kazandırmak görevi henüz tamamlanmış değildir. Kütüphanelerimizde büyük-küçük binlerce nadide yazma eser gün ışığına çıkmak için bekliyor. 'Âcizî, 19. yüzyıl mutasavvif şairlerindedir. Şairin 20 varaklık küçük bir şiir mecmuasında Türkçe şiirleri vardır. Şair, Türkçe şiirler yazmasına rağmen tanınmış bir şair değildir. Ancak divâncesinde tarihi olaylara işaret eden bazı şiirleri dikkat çekmektedir. Biz de bu makalede 'Âcizîyi tanıtıp şiirlerini yayınlamaya çalışacağız.

Anahtar Kavramlar: 'Âcizî, Dîvânçe, 19. Yüzyıl, mutasavvif şair.

ÂCİZİ AND HIS POEMS

Abstract

The task of bring our cultural assests to the community has not been completed yet. Thousands of great-small rare manuscripts are waiting to get the light of day in our libraries. 'Âcizî is one of the 19th century Sufi poets. The poet has small 20-leaf poetry journal. However his some poems which point out historical event draw attention in 'Âcizî's Dîvânçe. we will try to publish the works of 'Âcizî by introducing in this work.

Keywords: 'Âcizî, Dîvânçe, 19th century, sufi poems.

¹ Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, rasari@dicle.edu.tr.

GİRİŞ

'Alî el-Âcizî b. Mustafa b. 'Alî

19. yüzyıl şairi 'Âcizî hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulamadık². Sadece Saadettin Nuzhet Ergun *Türk Şairleri*'ndeki 'Âcizî maddesinde şairin mutasavvıf, büyük bir ihtimalle de Halvetî tarikatine bağlı olduğunu söylemektedir³.

Şairin tam adı, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde Y1/129 numarada kayıtlı Kemâl Ümmî Divanının müstensih kaydında '*Alî el-Âcizî b. Mustafa b. 'Alî* olarak geçmektedir. Doğum ve ölüm tarihleri ise belli değildir. Ancak gerek eserini 1271 Muharrem'inde yani Miladi 1854 Eylül/Ekim tarihinde yazmış olmasından, gerekse 1874'te vukua gelen Bedirhan Bey isyanını anlatan bir destanın(9a/18.4.) varlığından onun 19. yüzyıl şairlerinden olduğu anlaşılmaktadır:

*Biñ iki yüz yetmiş birde mâh-ı Muharrem dürür*⁴
Bu kitâbda bir kıllı kırk şakş iden Ümmî Kemâl (1a/1.8)

'Âciz ol kişi gerekdür târihi bâlâya bil
Biñ iki yüz yetmiş birde hân idendür bu kitâb (1a/2.6)

Şairin memleketi hakkında kaynaklarda ve şiirlerinde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şiirlerinde memleketinin zulme uğrayıp harap edildiği için genç yaşta sevgilisini ve yaşadığı yeri terk edip gurbete gitmek zorunda kaldığını söylemektedir:

Diye şehrum hârâb oldı zulümden
Ayırdılar beni tâze gülümden

Diyâr-ı ğurbete düşdüm gezerüm
Haber gelmez baña bir gün ilümden (1b/3.1-2)

Aslında başına gelenler büyük sözü dinlemeyip *agyâra* uymasındandır:

Erenler pendini dutmazuğ aşlâ
Vefâ gelmez benüm kendi bilümden

Uyup agyâra yârı görmedüm hiç
Bırağup varçaya dutup elümden (1b/3.3-4)

1280/1863-64 yılında ise hayat pahalı olmuş, kendisi de elindekileri kaybetmiştir:

Geliñ hişşe ehli ta'rîf eyleyem
Biñ iki yüz seksen [idi] sâlimiz
Galle bahâ bulup teklîf ziyâde
İdâreden yaman oldı hâlîmiz

²Kaynaklarda 'Âcizî mahlaslı üç şair zikredilmektedir. Bunlardan birincisi Muhibbî mahlasıyla da şiirler yazan Kanunî Sultan Süleyman (öl.1566); ikincisi, 1666'da vefat eden *Açıkbaş* adıyla maruf Baba Muhlis(Resmî); üçüncüsü ise İşkodralı Şeyh Süleyman (öl.1737)'dir (Tuman 2001: I/s.87; II/s.600, sıra 1856, 2553, 2554). Ancak bunların hepsi 19. yüzyıldan önce yaşamışlardır ve 'Alî el-Âcizî b. Mustafa b. 'Alî bunların dışında bir şahıstır.

³ Ergun, 'Âcizî'nin Ün. K. Mc. No: 0124 numaralı mecmuada iki manzumesine rastladığını söylemekte, bunlardan birinin tamamını diğerininse matla beytini vermektedir(Ergun 1936: 2). Millî kütüphane 06 HK 319/1 numarada kayıtlı bir mecmuada da bunlardan birinin tamamı yer almaktadır. Ancak bu şiirler 'Alî el-Âcizî'nin divançesinde yer almamaktadır.

⁴ Muharrem 1271:Eylül/Ekim 1854. Vezin aksak.

Oğul kız perîşân gezer arada
 Bî-vefâ dünyâda irmez murâda
 Yalvararak biz de Vâhid-i ferde
îrâd elden gidüp yokdur mâlımız (20b/48)

Ergun'un da söylediği gibi şair Halvetî tarikatına bağlıdır. Onun, 15. Yüzyıl Halvetî şairi Kemâl Ümmî'nin divanını istinsah edip onu üstad olarak görmesi de bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir:

Bu kitâb şâhibi gâyet medh ider *üstâzını*
 Râh-ı 'aşkda gâyeten idkâk diyen *Ümmî Kemâl* (1a/1.5)

Bununla beraber, büyük Nakşi pirlerinden Hâlid-i Bağdâdî (ö.1242/ 1827) hakkında da bir methiye yazmıştır (14b/29).

Eğitimi

'Âcizi'nin düzenli bir medrese eğitimi alıp almadığını bilmiyoruz. Ancak şiirlerinden tasavvufi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır:

Eyâ ey şâhib-i irşâd bizi de eyleseñ bir kez
 Tarîkat ehline dâ'im idersin râh-nümâ sensün
 Feţâvâ-zâde' dür nâmı şerîfi ey şeh-i leylâ
 Bu 'Âciz pâ-yı mûr-veş cihân içre mükemmelsün (15a/30.8-9)

Şair, özellikle aşğın vasıflarını saydığı bir şiirinde lirizmi derin bir şekilde hissettirmekte tasavvuf konusundaki bilgisini de ortaya koymaktadır:

'Âşık-ı dîdâr olan meydânda berdâr olmalı
 'Aşk dilde yir idüp ol naş-ı dildâr olmalı
 Cevre şapma yek-cihet ol ki iresin ma'suğa
 'Aşk meydânına gidüp ehl-i bâzâr olmalı
 Girme nâdân bezmine elbet çekersin ıztırâb
 Ehl-i 'îrfân meclisinde tâze gûlzâr olmalı
 Giceler tâ şubha dek 'âşık olan kılur figân
 Beñzi şarı gözi yaşlı cigeri nâr olmalı
 Bir nihâl-i güle meyyâl ger olursa 'Âcizâ
 Gicelerde yatmayup dâ'imâ bîdâr olmalı (7a/13)

'Âcizi'nin, tasavvuf yolunda hayli yol katettiğini hatta *Makâm-ı Mansur'a* çıkıp *Ene'l-Hak* mertebesine ulaştığını şiirlerinden hareketle söyleyebiliriz. Aşağıdaki şiirlerinde Hallac-ı Mansur ve "Hünkâra çıkdum; ikrâra çıkdum"⁵ sözlerinde ise Alevî-Bektaşî tesiri görünmektedir:

⁵ *Hünkâr* kelimesi padişahlar için kullanılan bir hitap şekli olduğu gibi Hacı Bektaş-ı Veli için de kullanılmaktadır (Hünkaâr Hacı Bektaş-ı Veli). *İkrâr ver-* kelimesi de yine Alevî-Bektaşî şiirinde kullanılan tabirlerdendir.

İkrârımıza ser veririz 'ahde kavîyiz
 Biz şâh-ı velâyet kuluyuz hem 'Alevîyiz (Pala, ADŞS: ikrar md.)

Mest olup **Manşûr** gibi ben dâra çıkdum 'âkıbet
Zâr idüp bülbül gibi gülzâra çıkdum 'âkıbet

Ben meyi terk eyledüm girmem daği meyhâneye
Hâlümü 'arz idüben **Hünkâra** çıkdum 'âkıbet

'Âcizâ gel bu fenâ bâğında kılma meskeni
Terk idüp inkârımı **ikrâra çıkdum** 'âkıbet (4a/7.1,2,5)

'Âşık-ı dîdâr olan meydânda **berdâr olmalı**
'Aşkı dilde yir idüp ol naş-ı dildâr olmalı (7a/13.1)

Ol cefâ-cû mihibânunuñ vaşlın umma 'Âcizâ
Manşur-ı meftûn gibi bir **dâra çıkdı yolumuz** (10b/21.5)

Eseri

'Âcizî'nin bildiğimiz tek eseri *Dîvânçe*'sidir. Bu eser, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde Y.I/29 numarada kayıtlı Kemal Ümmî Divanı'nın arkasında 130-149 yaprakları arasındadır.

Şairin kendisinin istinsah ettiği 1264/1848 istinsah tarihli Mecmua, 149 yk., 125x184 (120x80), 13 st., çift sütun, harekeli nesih, adi kâğıt, sırtı bordo deri, üzeri siyah yeni cilt, ön kapak şemseli şeklinde tavsif edilmiştir.

Her ne kadar mecmuanın istinsah tarihi 1848 olarak belirtilmişse de, şiirlerinden 'Âcizî'nin kendi şiirlerini mecmuaya 1271 Muharrem/Eylül-Ekim 1854 tarihinde yani istinsahtan 6 sene sonra ilave ettiği anlaşılmaktadır(1a/1.8) (1a/2.6). 'Âcizî'nin bunun dışında eserlerinin olup olmadığı ise bilinmemektedir.

Divançede 33 gazel, 1 mütekerrir müseddes, 1 adet mütekerrir müsebba, vardır. Ayrıca Keçecizâde İzzet Molla(öl.1829)'ya ait 1 mütekerrir müseddesle Kemâl Ümmî'ye ait 1 gazel, 4 nazm ve 3 tuyuğ yer almaktadır. Ayrıca, biri 6+5=11'li, biri 7+7=14'lü, ikisi 4+4+3=11'li, biri de 4+4=8'li hece vezniyle olmak üzere 5 manzume daha vardır. Keçecizâde'ye ait bir ve Kemâl Ümmî'ye ait 8 şiir çıkarılırsa bu şiirlerin sayısı toplam olarak 40'tır. Bunun dışında ise kaynaklarda ve dipnotta gösterilen bir mecmuadaki ve *Türk Şairleri*'ndeki iki şiiri de eklersek şaire ait 42 şiir olduğunu tespit etmiş oluruz.

Şiirlerinde genellikle 'Âcizî, bazen de 'Âcizâ, 'Âciz mahlaslarını kullanan şairin mahlassız söylediği şiirleri de vardır.

Şairin gazel nazım şekliyle yazdığı şiirleri genellikle tasavvufidir.

Âcizî'nin şiirlerinin tema ve konularını genel itibarıyla şöyle değerlendirebiliriz: Kemâl Ümmî ve Divanına övgü(ilk iki şiir); vatanından ayrılış sebepleri (3. Şiir); nefisten şikâyet (4. Şiir); dünyanın kötülüğü ve faniliği (5., 6. ve 10. Şiirler); şairin Mansur Makamında olduğu (7. Şiir); Hz. Peygamber, İmam-ı Azam, İmameyn, İmam Züfer *medhiyesi* (8. Şiir); *mevlid/na't* (9. Şiir); dergâha çağrı (10. Şiir); *Hû* redifli *tevhid* (12. Şiir); aşkın vasıfları (13. Şiir); sevgili üzerine (14, 15 ve 17. Şiirler); gönül (16. Şiir); meçhul birinin yazdığı bir kıtalık şiire cevap (18. Şiir); veda niteliğindeki şiir (19. Şiir); tasavvufî nitelikli bir şiir (20. Şiir); 'Âcizî'nin tarikate girişini anlatan bir şiir (21. Şiir); 10 beyitlik *mevlid* (22. Şiir); dünyanın faniliğini anlatan bir şiir (23.şiir); beyitlik gazel tarzında *bahariye*dir (24. Şiir); aşkın mahiyetini beyan eden bir şiir (25. Şiir); 19. yüzyılda Osmanlı'nın başını ağrıtan Bedirhan Bey isyanını anlatan 6+5=11'li hece vezniyle yazılmış 9 dörtlükten ibaret bir *destan*⁶ (26. Şiir); tasavvufî bir şiir (27. Şiir); 'Âcizî bu şiiri herhalde şeyhe saygısının bir ifadesi olarak şiirleri arasına aldığı, Keçecizâde İzzet Molla'nın Nakşî büyüklerinden Halid-i Bağdadî'ye yazdığı müseddes formunda bir mersiyesi

⁶ Lisânî adlı bir halk şairinin de bu olayı anlatan *Bedirhan Bey Destanı* adlı bir şiiri vardır. [Bk. Esen:1991, 103-110.]

(28. Şiir); müsebba formunda Şey Halid'e bir *medhiye* (42. Şiir); kimliği hakkında bilgiye ulaşamadığımız şeyhi *Fetâvâzâde*'ye yazdığı *medhiyeler* (29 ve 30. Şiirler); ona hürmetinden olsa gerek, üstadım diye övdüğü Kemâl Ümmî'nin şiirlerinden bazıları (31. şiir ve ardından gelen 7 nazm ve tuyuglar); ölüm hakkında (39. Şiir); dünyadan usancı dile getirir (40. Şiir); bir *na't* (41. Şiir); Şeyh Halid *medhiyesi* (42. Şiir); *tarih* manzumesi (43. Şiir); ahiret ehliyle dünya ehlinin karşılaştırılması (44. Şiir); *na't* (45. Şiir); 4+4=8'li hece vezniyle yazılmış dünyanın faniliğini ve kötülüğünü işleyen bir şiir (46. Şiir); kafiyeleşiminin farklı oluşuyla dikkat çeken Müseddes şeklinde bir *tevbenâme*⁷ (47. Şiir); 4+4=8'li hece vezniyle bir *şikâyetname* (48. Şiir); Hikemî üslubta bir şiir (49. Şiir); başka bir mecmuadan alınan ve konusu tevhid olan *Hû* redifli bir şiir (50. Şiir); Divançe dışından alınan tasavvufî içerikli bir şiir (51. Şiir).

Şairin, mevlid, na't, bahariye, methiye yanında bir destan ve bir de manzum tarih beyti kaleme aldığı tespit edilmiştir. Nitekim *İbrahim Beg* ya da *Mîr İbrahim* adında birinin yaptırdığı bağ evine yazdığı şiirdeki tarih beyti şöyledir:

Hâme-i bî-mağz gerekdür yaza târih aña kim
Ol bir ağyeb târih olmuş didi bunda '**Âcizâ** (18a/43.8)
(Ol bir ağyeb): (1262/1845-46)

Dil ve Üslup

'Âcizî 19. Yüzyıl şairidir. Ancak buna rağmen şiirleri Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşımaktadır. Şair Divan şiirinin kelime ve mazmunlarını kullanır. Şiirlerde *Habîb-i Hazret-i Hallâk* (3a/6.6), *Hayâ-yı hâfiz-ı Kur'ân* (4b/8.a), *Devr-i nâ-sâz-ı cihân* (11b/234) benzeri Arapça-Farsça zincirleme tamlamalara da rastlanır. Bununla beraber genel itibarıyla şairin dili oldukça sadedir.

Ne *seyr-i gülşen-i hüsne* ne zülf-i mâradur meylüm
 Giceler tâ şehër âhum figâna zâradur meylüm (12a/25.1)

Fazîlet-cûy-ı erbâb-ı ma'ârifde şehâsın sen
 Meşîhat-ı cihân içre himem kân-ı şafâsın sen (14b/29.1)

Sarây-ı sîrr-ı vahdetden gelen kân-ı şehâdur bu
 Dü 'âlemde devâsuz derdlere andan devâdur bu (19a/45.1)

Garîk-i bahr-i işyânım
 Günâhlarımâ nâdânım (20a/47.2)

Meded olmazsa senden yâ ilâhî
 Ayırurlar beni ol bülbülümden (1b/3.7)

Sermâyeyi virdüm yele vay nideyüm 'ömrüm seni
 Urdum dahı bile yele vay nideyüm 'ömrüm seni

Seni bahâlu almadum kâdrin anuñçün bilmedüm
 Senden ırılâm dimedüm vay nideyüm 'ömrüm seni (15b/31.2)

Sihr idüp halkıñ yüzüne
 Toprak koyasın gözine
 Ehl-i gâfletin yüzüne

⁷ Tevbe-nâmeler, günahlarını, pişmanlıklarını samimi bir şekilde dile getirmenin yanında aynı zamanda insanlara öğüt vermek gayesiyle yazılan şiirlerdir. (Tuğluk 2009)

Gülen dünyâ degil misin (19b/46.4)

'Âcizî'nin şiirlerinde, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait, söz gelimi *-IsAr, -IcAk, -UbAn, -gll* gibi eklerle *kanı, kucalım, irgürmeye, esritdi, durur/dürür, umac, yahşi, yavlak* gibi günümüzde kullanılmayan bazı kelimelere de rastlanmaktadır.

Vaşlına **irgürmeye** 'ilm-i 'arûza kıl heves
Ol ma'kâm-şinâsa bî-cân idendür bu kitâb (1a/2.2)

Hiç inşâf eylemez bir gün dün i gün 'ıyş u 'işretde
İçirüp beni **esritdi** bu nefsi-şûmum ey yâ Rab (2a/4.3)

Bu 'aql[ı] nefsiñ üzre **eylegil** şâh
Bilürseñ ger anıñ ma'nâlarından (2b/5.3)

Kanı ol Seyyid-i 'âlem Hâbîb-i Hâzret-i Hâllâk
Şerî'at **kojuban** gitdi cihânı eyledi âbâd (3a/6.6)

Atup ol tîr-i hûn-rîzin do'ındı sîneme peykân
Cemâl-i vaşını **umac** idüp gavgâya beñzetdüm (7b/15.3)

Girelüm bâğ-ı Behişte idelüm seyrân biz
Gülsitânında **kucalum** bir dağı hûş tayyibât (11b/22.9)

Huş temâşâdur cihânun hâl-i şânun bilmemek
'Aqla hîffet getürür **yahşi** yamanun bilmemek (11b/23.1)

Olma magrûr sen dağı 'âciz degülsin **'Âcizî**
Ölicek kabır üzere biter nebât vardur ölüm (16b/39.6)

O **durur** Şiddîk-i Ekber yâridur Muḥammed'in
....
Ol **durur** şefî-i 'uşât **kurulisar** yevm-i dîn (17b/42.3)

Didin lâ-taknetû ey Hâk
Ümîdim añadır muḥlak
'İtâbından dağı **yavlak**
Şuçum andıkça korkarım (20a/47.1)

Eserde, belki de şairin medrese eğitiminin eksikliğinden, zaman zaman imla hataları da görülür. Mesela bazı yerde sen kelimesi *nun* yerine sağır *kef* le yazılırken bazı yerlerde ise ikinci teklik şahıs eki *sağır kef* yerine *nun*'la yazılmıştır. Bir yerde de *sihr* kelimesini *sihr* şeklinde yazılmıştır.

Fazîlet-cûy-ı erbâb-ı ma'ârifde seḥâsın señ
Meşîhat-ı cihân içre himem kân-ı şafâsın señ (14b/29.1)

Ey gönül gel olma gâfil gel tevbeye señ ol hâzır
'Âciz'e rahm ide Kâdir luḥ [u] ihsân dem bu demdür (8b/17.9)

Leḫâfetde nazîrin yok ... (15a/30.2)

Ṭonandın sihr ile kendin

Ki kendin meydâna şaldın (19b/46.3)

Ehl-i ğafletin yüzüne
Gülen dünyâ degil misin (19b/46.4)

Didin lâ-taknetû ey Hâk
....
Buyurdun ben de Ğaffârım (20a/47.1)

Atasözleri ve Deyimler

Bir şairin edebî eserini değerli kılan unsurlardan biri de atasözü ve deyimleri yerinde kullanmasıdır. Bu konuda 'Âcizî başarılıdır. Şair, *yoldan azıt-* (2a/4.5), *ne yüzle varayım, candan usandır-* (2a/4.6), *vaz gel-* (2b/5.1), *belâsını bul-* (2b/5.7), *aslâ bir yere gelme-* (3b/6.4), *sana mı kaldı* (3b/6.8), *kem bahâ ile pazara çık-* (4a/7.3), *el çek-* (4a/7.4), *ehl-i bazar ol-* (7a/13.2), *ahde vefâ kıl-* (8b/17.5), *yüzüne gözüne sür-* (9a/18.1), *yüzünü ak eyle-* (11a/22.7), *dillere düş-* (13a/26.8), *dergâhına/pâyine/eşiğine yüz sür-* (17b/42.1, 17b/42.2, 19a/45.4), *kıssadan hisse kap-* (18b/44.1), *gözüne toprak koy-*, *yüzüne gül-* (19b/46.4), *galle bahâ bul-*, *hâli yaman ol-* (20b/48.1), *arada gez-* (20b/48.2), *ağü ağacında hurma bitmez* (2b/5.1) gibi deyim ve atasözlerini yerinde ve başarıyla kullanmıştır.

Fenâya meyl iden **bulur belâsın**
Cihân ağlar âh-ı nâlâlarından (2b/5.7)

Bite mi ağü ağacında hurma
Ne dadı var ser-i kermâlarından (3a/5.12)

Ağarup mûy, kararup rûy, dil-i cânım tehî kaldı
Beni yolumdan azıtdı bu nefis-i şûmum ey yâ Rab (2a/4.5)

Devr idüp âhîr felek hayrân ider sultânları
Kem bahâ ile bu gün bâzâra çıkdum 'âkıbet (4a/7.3)

Cevre şapma yek-cihet ol ki iresin ma'suğa
'Aşk meydânına gidüp **ehl-i bâzâr olmalı** (7a/13.2)

Şöfîlar kılur şafâyı 'âşîler çeker cefâyı
'**Ahde kılurlar vefâyı** 'ahd [ü] peymân dem bu demdür (8b/17.5)

Aluban gözüme sürdüm kıt'ayı
Bûyın meşâm kıldum reyhânım gibi (9a/18.1)

Yüzümüz ağ eyle yâ Rab bizi maħrûm eyleme
Ol ulı dîvân günü kim cem' ola cümle 'uşât (11a/22.7)

'Aceb midür âzâd olmak **eşigüñe sürenler yüz**
Bu bir hâşşa durur aña o bir şun'-ı Hudâ'dur bu (19a/45.4)

Sihr idüp halkıñ yüzüne **toprak koyasın gözine**
Ehl-i ğafletin **yüzüne gülen** dünyâ degil misin (19b/46.4)

Ğalle bahâ bulup teklîf ziyâde
İdâreden **yaman oldı hâlimiz**(20b/48.1)

Ahenk Unsurları: **Vezi ve Kafiye**

'Âcizî'nin aruzla yazdığı şiirlerinde vezni başarıyla kullandığını söylemek mümkündür. Bununla beraber zaman zaman vezin kusurlarına da rastlanmaktadır. Bu da onun aruz ilmi üzerine bir eğitim görmediğini göstermektedir. Vezinle ilgili kusurların olduğu durumlarda biz tamiri mümkünse köşeli parantez içerisinde tamamlamaya çalıştık. Tamiri mümkün olmayan yerlerdeyse müdahale etmedik.

Şair kendisine ait 42 adet şiirde daha çok tef'ileleri tekrar eden düz kalıpları ve mücerredve mürekkep kafiye ve redif kullanmıştır. Şairin kendisine ait şiirlerde kullandığı vezin ve rediflerin oranı aşağıda gösterilmiştir.

Aruzla Olan Şiirler:

Vezi	Gazel	Müseddes	Müsebba	Toplam
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	17		1	18
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	11	1		12
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	5			5
Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	1			1
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	1			1
				37

Heceyle Olan Şiirler:

Vezi	Nazım Şekli	Toplam
4+4+3=11	Koşma	2
6+5=11	Koşma	1
4+4+=8	Koşma	1
7+7=14	Gazel Tarzı	1
		5

Şiir Sayısı	Redifli Şiir Sayısı
42	30

Kafiyelerine Göre:

Yarım	11, 14, 19, 30	4
Tam	1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 51	13
Zengin	6, 7, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 31, 39, 46, 47, 48, 49, 50	23

DİVANÇE-İ 'ÂCİZİ

1a

1

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Evvelâ Zât-ı Hudâ'yı nakl iden Ümmî Kemâl
Bî-şerik [ü] bî-şebîh [ü] Hâk diyen Ümmî Kemâl

- 2 Zât-ı Vaḥdâniyyetine idüp ihlâşî delîl
Vâhid [û] Ferd [ü] Aḥad muṭlaḳ diyen Ümmî Kemâl
- 3 Şâniyen medḥ-i Resûl için idüp nazm dilâ
Raḥmeten li'l-âlemîn ol Ḥaḳ diyen Ümmî Kemâl
- 4 Hem ḥarîf [u] hem rabî' [u] medḥile faşl eyleyüp
Yavuz-veş mişl-i behişt muṭlaḳ diyen Ümmî Kemâl
- 5 Bu kitâb şâhibi gâyet medḥ ider üstâzını
Râh-ı 'aşḳda gâyeten idḳaḳ diyen Ümmî Kemâl
- 6 Gâh göñlinden şikâyet ider ol 'âşıklara
Gâh kendümle bugün eşfaḳ diyen Ümmî Kemâl
- 7 Gâh taşavvufla bu âlem mülkini seyrân kı lup
Gâh 'uḳbâya nigâh bir baḳ diyen Ümmî Kemâl
- 8 Biñ iki yüz yetmiş birde mâh-ı Muḥarrem dürür⁸
Bu kitâbda bir kı lı kırk şaḳḳ iden Ümmî Kemâl

2

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Fehm idüp esrârını iz'ân idendür bu kitâb
'Âşık-ı ma'sûḳ-veş iḥsân idendür bu kitâb
- 2 Vaşlına irgürmeye 'ilm-i 'arûza kı l heves
Ol maḳâm-şinâsa bî-cân idendür bu kitâb
- 3 Girmeyince râh-ı Ḥaḳḳ'a Ḥaḳḳ'a vâşıl olamaz
Râha gir kim bende-i Sübhân idendür bu kitâb
- 4 Bâḡ-ı Cennet içre istersin ni'am-ı fâkihe
Bir şecer eşmârını rümmân idendür bu kitâb
- 5 Mesnedi bâlâ bulur ḥaḳîḳate vâşıl olan
Ehl-i 'aşḳuñ ṭab'ını mercân idendür bu kitâb
- 6 'Âciz ol kişi gerekdür târiḫi bâlâya bil
Biñ iki yüz yetmiş birde ḥân idendür bu kitâb

1b

3

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün
. - - - / . - - - / . - -

- 1 Diye şehrum ḥarâb oldu zulümden

⁸ Muharrem 1271:Eylül/Ekim 1854. Vezin aksak.

- Ayırdılar beni tâze gülümden
- 2 Diyâr-ı ğurbete düşdüm gezerüm
 Haber gelmez baña bir gün ilümden
- 3 Erenler pendini dutmazuğ aşlâ
 Vefâ gelmez benüm kendi bilümden
- 4 Uyup ağıyâra yârı görmedüm hiç
 Bırakup varçaya dutup elümden
- 5 İlâhî sen baña eyle ‘inâyet
 Meded yokdur baña bir gün dilümden
- 6 Ğıyâş idüp beni kırtar e yâ Rab
 Bu âh u vâh u her gün ğulgulumdan
- 7 Meded olmazsa senden yâ İlâhî
 Ayırurlar beni ol bülbülümden
- 8 Hâbîbüñ hürmetine kıl hidâyet
 Cüdâ düşmiş bu ‘Âciz sünbülümden

2a

4

Mefâ‘lün Mefâ‘lün Mefâ‘lün Mefâ‘lün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Baña cevr [ü] cefâ kıldı bu nefsi-şûmum ey yâ Rab
 Beni gülümden ayırdı bu nefsi-şûmum ey yâ Rab
- 2 Taşımı eyledi şâfi içüm doldı küdüretle
 Fenâ bâğında döndürdi bu nefsi-şûmum ey yâ Rab
- 3 Hiç inşâf eylemez bir gün dün i gün ‘ıyş u ‘işretde
 İçirüp beni esritdi bu nefsi-şûmum ey yâ Rab
- 4 Tarîk-ı Haqq’ı dutmayup dutupdur rehzen-i Şeytân
 Beğâ bâğını kurutdı bu nefsi-şûmum ey yâ Rab
- 5 Ağarup mûy, kararup rûy, dil-i cânım tehî kaldı
 Beni yolümdan azıtdı bu nefsi-şûmum ey yâ Rab
- 6 Ne’dem fi’lüm eyâ Mevlâ ne yüzlerle varam saña
 Beni candan uşandırdı bu nefsi-şûmum ey yâ Rab
- 7 ‘Inâyet senden olmazsa ne kılsın ‘Âcizî ednâ
 Ser-i kûyum harâb itdi bu nefsi-şûmum ey yâ Rab

2b

5

Mefâ‘lün Mefâ‘lün Fe‘ülün

. - - - / . - - - / . - -

- 1 Göñül vaz gel cihân gavğâlarından
Hevâ'-yı nefis olan da'vâlarından
- 2 Bu gün 'aqla uyup nefsi zebûn, kıl
Rehâ bul dün [ü] gün sevdâlarından
- 3 Bu 'aql [u] nefsüñ üzre eylegil şâh
Bilürseñ ger aniñ ma'nâlarından
- 4 Ma'ânî bahrinüñ pâyânı yokdur
Derindür ol cihân deryâlarından
- 5 Bulasıñ cennet içre câh-ı bâlâ
Olur bâlâ fenâ bâlâlarından
- 6 Bilür misin beğâya meyl idenler
Degül hâlî gül-i lâlelerinden
- 7 Fenâya meyl iden bulur belâsın
Cihân ağlar âh-ı nâlâlarından
- 8 Gör İbrâhim-i Edhem gibi zâtı
Şoyuban hil'atin a'lâlarından
- 3a 9 'Abâ giyüp şoyuban ol kabâyı
Kaçup etbâ' [u] hem âğalarından
- 10 Dutuban evliyâlarıñ tarîkın
Hiç ayrılmaz olur sâyâlarından
- 11 Sarây-ı vahdete göçüp yöneldi
Ümîd kesüp fenâ yuvalarından
- 12 Bite mi ağu ağacında hurma
Ne dadı var ser-i kermâlarından
- 13 Şarâb-ı selsebîli kıl niyâzı
Cihânıñ ni'met-i ra'nâlarından
- 14 Gel inşâf eyle 'Âciz bil fenâyı
Vefâ umma ağ [u] qaralarından

3b

6

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Nesîminden gelüp bûyı beni hûş eyledi dil-şâd
Şafâ bâğında bülbüller iderler âh ile feryâd

- 2 Bu 'aşk bir âteş-i sûzân dil [ü] cânım fedâ kıldı
Nitekim yakdı Mecnûn'ı dağı Şîrîn ile Ferhâd
- 3 Fenâya meyl iden dâ'im qalür câh-ı mezelletde
Fenâ ile beqâyı bil olurdu dâ'imâ ezdâd
- 4 Memât ile hayâtı bil gelür mi bir yire aşlâ
Memât irişecek kabre girüp anda olur ber-bâd
- 5 Göñül bir sîne ister kim yaqa bir 'aşk odı dâ'im
Velî 'aşk-ı haqîkati bize ihsân ide ol Hâd⁹
- 6 Qanı ol Seyyid-i 'âlem Habîb-i Hazret-i Hallâk
Şerî'at koyuban gitdi cihânı eyledi âbâd
- 7 Qanı âl ile aşhâbı mübeşşir qanı On Yâri
Bu dünyâdan sefer kırup Zübeyr [ü] Hazret-i Miqdâd
- 8 Saña mı qala ey 'Âciz cihânı bî-vefâyî bil
Senüñ gibi niceleri fenâdan gıtdiler nâ-şâd

4a

7

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Mest olup Maşûr gibi ben dâra çıqdum 'âkıbet
Zâr idüp bülbül gibi gülzâra çıqdum 'âkıbet
- 2 Ben meyi terk eyledüm girmem dağı meyhâneye
Hâlûmi 'arz idüben Hünkâra çıqdum 'âkıbet
- 3 Devr idüp âhir felek hayrân ider sultânları
Kem bahâ ile bu gün bâzâra çıqdum 'âkıbet
- 4 Ne kadar mağrûr olursañ dünyâ-yı gaddâreye
Cümlesinden el çeküp ah-zâra çıqdum âkıbet
- 5 'Âcizâ gel bu fenâ bâğında kılma meskeni
Terk idüp inkârımı ikrâra çıqdum 'âkıbet

4b

8

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Burûc diregi 'ulyâda şanırsın bir kamerdür bu
O zâtı vahdeti Bârî şifâtından eşerdür bu
- 2 İdüp Mi'râcını taşdıq dağı teblîğ-i ahkâmı

⁹ Hâd: Vezin ve kafiye gereği "Hâdî"den kısaltılmış olmalı.

- Getürüp evvelâ îmân Ebâ Bekir ne merdûr¹⁰ bu
- 3 Nazîri mişli bulunmaz ‘adâlet mihr [ü] mâhında
Çehâr Yârî-yi Aḥmed’den mübeşşirdür ‘Ömer’dür bu
- 4 Ḥayâ-yı ḥâfîz-ı Ḳur’ân olupdur Ḥazret-i ‘Osmân
Ḥayâ bendi miyânında ki bend olmuş kemerdür bu
- 5 Daḥi hem kâtil-i kâfir çeküp Zülfikâr’ı Ḥaydar
Mu’în-i nâşırı dînüñ ‘Aliyyü Şîr-i nerdür bu
- 6 Zihârî şer’-i envârî idüp taḥşîl-i istiḥrâc
O Nu’mân İbni Şâbit’i bilüñ dürr [ü] güherdür bu
- 7 Nihâli var dıraḥtında İmâm Yûsuf-ı Muḥammed
Ḥilâf iden mesâ’ilde İmâmeyn’e Züfer’dür bu
- 8 Budur şerî’at-ı garrâ ki nâsiḥ sâ’ir edyânı
Ḥaḳîḳat bahrine girenlere ṭoḡrı ḥaberdür bu
- 5a 9 Tefevvûḳ-kerde olursa bu mevc-i dürr-i yektâyı
Ger olmuşsa seḳâmet ‘**Âcizi**’ye ne zâradur bu

9

Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Celâl-i şaṭvetinden nûr-ı Aḥmed ibtidâ oldu
Şunûf-ı enbiyâya ol Muḥammed intihâ oldu
- 2 Cehâlet bahrine ḡarḳ olmuş iken ‘âlem-i ârâ
Anıñ teşrîf-i zâtıyla cihânda nûr nümâ oldu
- 3 O râşid çünki irşâd eyledi ol yüce Mevlâ’ya
Ḳamu ümmetine anda reh-i Ḥaḳḳ’a nümâ oldu
- 4 İdince teblîḡ-i aḥkâm ki âmennâ didi cümle
Cihân zulmâtla dolmuşken ḳamu ‘âlem zîyâ oldu
- 5 Siyâh mûyuña Ve’l-leyl okındı âyet-i Ḳur’ân
Mübârek rûy-ı pâkiñe delîlümVe’ḡ-ḡuḥâ oldu
- 6 Şefâ’at eyle ey kân-ı seḫâvet ‘**Âcizi**’ ednâ
Ḳalup deşṭ-i mezelletde hep a’mâli hebâ oldu

5b

10

Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün
- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

¹⁰ merddür kelimesi vezin gereği böyle yazılmış olmalı.

- 1 Olma h m ş ey gönül ‘uqb  i n d v na gel
Bu fenâdan el çeküp Őekv  i n d v na gel
- 2 D dem zden kanlı yaŐ a up gider ceyh n gibi
H l n i ‘arz eyleyüp icr  i n d v na gel
- 3 D r id pd r r h-ı H k’dan b -vefâ dünyâ bizi
‘Aqla t bi’ nefsile gavg  i n d v na gel
- 4 Gözlerinden gice gündüz a ıdup kanıla yaŐ
Ő d olup bülbül gibi na me i n d v na gel
- 5 H Őmimiz a hir nefesde olur İbl s-i la’ n
Kıl rehâ bu ‘ ciz  me’v  i n d v na gel

6a

11

Zemm ’d-Dünyâ

7+7=14

- 1 Bu bir sar y-ı k hen dolup döner boŐanur
Zât-ı n -p k p re-zen dolup döner boŐanur
- 2 İbtid sı genc olur a hiri olur cefâ
Gel a a meyl-i mekin dolup döner boŐanur
- 3 Bir ferd görmedi vefâ t b’[ı] anı  b -vefâ
Nerde kıldı ol ben n dolup döner boŐanur
- 4 Gâh ider meyli ba a gâh k lur vefâ sa a
Enc mı k lur zeb n dolup döner boŐanur
- 5 K nı  dem-i Őaf  k nı anamız H vv 
Tur ba girdi bütün dolup döner boŐanur
- 6 K nı Őedd d [u] Nemrûd Fir’avun Hâmân k nı
Oldılar *k n fe yek n* dolup döner boŐanur
- 7 Sen sa a gel ‘ ciz  dünyâda yokdur vefâ
‘Uqb  yolında bulun dolup döner boŐanur

6b

12

F ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Merd-i ‘ k l fehm idüp esrârını esm da H 
K l h va’ill h ’llez  k l l -il he ill ’da H 
- 2 Zât-ı Va d niyyet ne *k l h vall hu A ad*
Ol rum z-ı *sebbih ismi rabbike’l-a’l da H *

- 3 Hıyır-ıhâh olmaz mürâyî zâhid olursa dağî
Dervîş-i kâmil erenler sırr ile çarrâda Hû
- 4 Ol *ene'l-Hağ* sırrını Manşûr bilüp ber-dâr olur
Hâk dir [ki] dâ'imâ karayıla deryâda Hû
- 5 Ol *elest bezminde* iflâh oldılar diyen *belâ*
Okıyup ve *rabbenâ* ol didiler aḥfâda Hû
- 6 Ne kadar 'âşî vü tğî olsa da kılur niyâz
Dir zebânı '**Âcizî** ol zîr ile bâlâda Hû
- 7 Kıl rehâ nâr-ı caḥîmden eylegil fazlîñ delîl
Eyle inṭâk zîkr kılsun Cennetü'l-Me'vâ'da Hû

7a

13

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 'Âşık-ı dîdâr olan meydânda berdâr olmalı
'Aşkî dilde yir idüp ol nağş-ı dildâr olmalı
- 2 Cevre şapma yek-cihet ol ki iresin ma'şuğa
'Aşk meydânına gidüp ehl-i bâzâr olmalı
- 3 Girme nâdân bezmine elbet çekersin ıztırâb
Ehl-i 'irfân meclisinde tâze gülzâr olmalı
- 4 Giceler tâ şubḥa dek 'âşık olan kılur figân
Beñzi sarı gözi yaşlı cigeri nâr olmalı
- 5 Bir nihâl-i güle meyyâl ger olursa '**Âcizâ**
Gicelerde yatmayup dâ'imâ bîdâr olmalı

14

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 O yârin gülşeninde görmeye bir tâze ter var mı
O güli görmeye yolda 'aceb hiçbir ḥaṭar var mı
- 2 Çeküp âğûşa ol mârı temennâ-yı vişâl itsem
Gidüp bezmine bu nâzum 'aceb kabûl ider var mı
- 3 O şûḥuñ âsitânını ṭavâf itdüm idüp Ka'be
Ziyâret-gâh-ı 'uşşâkı o puta müjdeler var mı
- 7b 4 Eger kavmi Mesîḥ ise olsun aña İncîl
Bu firḳate nazâr kılsun kitâbında yazar var mı

- 5 Bu gülşende gül-i nev-reste bir açılmamış gönca
Fedâ kılmaga cânın ‘Âcizî’den derbeder var mı

15

Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Kâd-i bâlâ dil-ârâmum görüp Tûbâ’ya beñzetedüm
O gül yüzlerinüñ rengin gül-i hamrâya beñzetedüm
- 2 Cefâ-yı cevri çok kılup dil-i nâçizemi yaqdı
Meger kim luţfi imiş ben anı şekvâya beñzetedüm
- 3 Atup ol tîr-i hûn-rîzin dokındı sîneme peykân
Cemâl-i vaşfını umac idüp gavgâya beñzetedüm
- 4 O nûr-ı Yûsuf[’ı] görüp Zelfîha cân u dil virdi
Oturdı Hüzñ dârında anı da’vâya beñzetedüm
- 5 Raķîb-veş bezm-i dil-dârda görünür şîr gibi meh-rû
Görince gül ‘ızârın ‘Âcizî ednâya beñzetedüm

8a

16

Mef’ûlü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ûlün
- - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Ey Hüdhdü-d-i cân mülk-i Sabâ’dan mı gelürsiñ
Pervâz idüben bâğ-ı şafâdan mı gelürsiñ
- 2 Kelâja refîk olma şaşın ey dil-i şeydâ
Bülbüle qarîn olup vefâdan mı gelürsiñ
- 3 Kûmriya uyup girivir bâğ-ı cenâna
Ey murğ-ı cân señ ol Hudâ’dan mı gelürsiñ
- 4 Gönca açılıp şâd olur vaqt-i seherde
Bülbül şâd olup bezm-i ‘gînâdan mı gelürsiñ
- 5 Şevk ile gidüp nâle-i figânı göricek
‘Âcizî bugün dâr-ı beķâdan mı gelürsiñ

17

Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün
- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

- 1 Dem bu demdür ey cefâ-cû gülşen-i cân dem bu demdür
Şaçı leylâ rûyı ra’nâ şâh-ı hûbân dem bu demdür

- 2 Âh [u] nâlân zâr [u] efgân gülşen içre kıılır bülbül¹¹
Yañağı gül şacı sünbül mâh-ı tâbân dem bu demdür
- 8b 3 Ağla bu göz yaşıla yu seherde bir kez di yâ Hû
Buldum arayu arayu gül-i gülşen dem bu demdür
- 4 Dem odur şâdıķ erenler nîm-nigâh rûyın görenler
‘Aşķıla Allâh diyenler olur giryân dem bu demdür
- 5 Şûfiler kıılır şafâyı ‘âşiler çeker cefâyı
‘Ahde kııurlar vefâyı ‘ahd [ü] peymân dem bu demdür
- 6 Yâ Rab bize eyle ihsân Cennet içre hûr [u] gılmân
Fazl eyleye yüce Sübhân yevm-i Mîzân dem bu demdür
- 7 Kabirden maħlûķ dirile maħşer yerine sürile
Anda hesâblar görile ħayr [u] ‘ișyân dem bu demdür
- 8 ħayr-ı ‘amel gelür ele ‘âmil olanlar şâz ola
Şer ‘âmeli görilicek ola pișmân dem bu demdür
- 9 Ey göñül gel olma ħâfil gel tevbeye sen¹² ol ħâzır
‘Âciz’e raħm ide Kâdir luțf [u] ihsân dem bu demdür

9a

18

4+4+3=11

- 1 Ey nûr-başar kıt‘añ oldı yâdigâr
Yanumda ħıfz idem peymânım gibi
Aluban gözüme sürdüm kıt‘ayı
Büyün meșâm kıldım reyħânım gibi
- 2 Hezârân şükür olsun ħudâ’ya
Luțuf ihsân kıldı ben bî-nevâya
Kıt‘añı gönderdi baña hedâye
Bûs eyledüm dest-i dâmânım gibi
- 3 ħațtuñ pesend itdüm olmışdur zibâ
Saña tebrîk ide Rabb-i Te‘âlâ
Zamânede riķ’a yazısı ra’nâ
İ’tibâr bulursın gümânım gibi
- 4 ‘Abdü’lmeccid ħân’dur sırr-ı evliyâ
Faħr-i ‘Âlem ola aña râh-nümâ
Ceyş-i Nizâm mesrûr ola ebedâ
Nușret bula şîr-i Yezdânım gibi

9b

19¹³¹¹ Vezin bozuk.¹² Metinde *señ* şeklindedir.

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün
- - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Ey nûr-ı başâr vuşlat[ı] düşlerde¹⁴ görürsün
Bir¹⁵ bunda beni bir daği maşşerde görürsün
- 2 Zîbâ güzelüm ayrılık Hâk'dan gelüpdür
Bülbül gibi gül güli gülizârda görürsün
- 3 Murğ-ı gönîlümüz idüp pervâz gitdi bedenden
Sa'îd olurisañ şûrî enverde görürsün
- 4 Seng-i mezarum [ki] ser i pâyuma dikilür
Nağ[ı]ş-ı nâmumı sen ol mermerde görürsün
- 5 Cellâd-ı felek zağ[ı]m urup çıkdı sinemden
'Âciz'e kanumı tîğ-ı hañçerde görürsün

10a

20

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Tâli'üm 'anâ olup bâlâ-yı bâlâya çıkar
Murğ-ı dil lâne ararken toğrı şağrâya çıkar
- 2 Rûh-ı gül-gûnuñ görince mest olur dîvâneler
Âb-ı engûrı arayup mey-i şağbâya çıkar
- 3 Ben gidüp meyhânede sirke-fürûş olsam ne var
Pâyimâl olur bu 'aqlum âhıla vâya çıkar
- 4 Râh-ı Hâk'a girüben hâşıl-ı taşşil itmeye
Var-ı 'ömrümde emek-keş olduğum zâya çıkar
- 5 Nehr-i câriye varup kırbîyyeti bulmak için
Tâli'üm keyfiyyeti bir ulu deryâya çıkar
- 6 'Âlim-i dâna vü 'âmil baña mürşîd olmasa
Cehl-i nâdân imtizâcı nice gavgâya çıkar
- 7 'Âcizâ kesb-i ma'âş kıl âhîret yollarına
Ol yolun encâmı varup yüce Mevlâ'ya çıkar

10b

21

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

¹³ Bu şiirde vezin kusuru oldukça fazladır.

¹⁴ دینلردو

¹⁵ بی

- 1 Bezm-i meyi terk idüp ezkâra çıkdı yolumuz
Maḥv olup güft-i hebâ ikrâra çıkdı yolumuz
- 2 Deşt-i şahrâda gezüp mest-i müdâm şâh-ı seher
Der-i meyḥânede bir hünkâra çıkdı yolumuz
- 3 Tab'-ı şûmı rûy-ı bed-aḥlâk mâr olındılar
Vaz gelüp gezer iken ruḥsâra çıkdı yolumuz
- 4 Bir vefâsız cevr-i bisyâr yâr ola mı rûz u şeb
Ta'n-ı teşnî' iderek dildâra çıkdı yolumuz
- 5 Ol cefâ-cû mihrîbânuñ vaşlın umma '**Âcizâ**
Manşur-ı meftûn gibi bir dâra çıkdı yolumuz

11a

22

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ol zamân kim geldi dünyâya çü faḥr-i kâ'inât
Buldi anuñ sâyesinde cümle maḥlûkât ḥayât
- 2 Hem bu dünyâ ṭolmuş iken küfr [ü] zulmet cevr ile
Geldi ol nûr-ı îlâhî buldılar cümle nebât
- 3 Kim anuñ mevlûdına ḥâzır olursa cân ile
Dü-cihânuñ devletini bulsardur kat kat
- 4 'İzzet idüp mevludına kıl taḥiyyât [u] selâm
Diler iseñ defterinde ḳalmaya hiç seyyi'ât
- 5 Cümle insân maḥşer içre zâr-ı hicrân olıcaḳ
Eyleye saña şefâ'at olmayasuñ anda mât
- 6 Luṭf-ı fazlından îlâhî cürmümüz 'afv eylegil
Dünyâdan îmân[ı]la gönder irişince memât
- 7 Yüzümüz ağ eyle yâ Rab bizi maḥrûm eyleme
Ol ulı dîvân günü kim cem' ola cümle 'uşât
- 11b 8 Ol Ḥabîbüñ ḥürmetine yâ îlâhe'-l-'âlemîn
Ol şîrât-ı müstaḳîmde bulalum biz de şebât
- 9 Girelüm bâḡ-ı Behişte idelüm seyrân biz
Gülsitânında ḳucalum bir daḡı ḥôş ṭayyibât
- 10 Mevlûda ḥâzır olanlara îlâhî rûz kıl
Ab-ı Kevşer'den içelüm fî Cinân-ı 'âliyât

23

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Hoş temâşâdur cihânuñ hâl-i şânuñ bilmemek
'Akla hiffet getürür yahşi yamanuñ bilmemek
- 2 Bir muşanna' tuhfedür naqş-ı hayâli cân-ı dil
Fehm idüp esrârını 'ahd [ü] emânuñ bilmemek
- 3 Mâl degül cânım fedâ kılmak gerekdür uğrına
Vaz geçüp bu fenâ-yı yüsr [ü] yümânuñ bilmemek
- 4 Devr-i nâ-sâz-ı cihânuñ rengine boyanmadum
Fârîg-i âvâredür ol mihrîbânuñ bilmemek
- 5 Sen de vaz gel bu fenâdan kimse bâkî kalmadı
'**Âcizî** âvârenüñ ol hânümânuñ bilmemek

12a

24

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Bahâr eyyâm[ı] feth olup açıldı kırmızı güller
Figân [u] zâra dem urup gülistânında bülbüller
- 2 Bahâr eyyâm[ı] çün irüp esüp bâd-ı şabâ dâ'im
Dağılup sîm gerdâna dökülür oldu kâküller
- 3 Görüp sînemdeki dâğı teraḥḥüm eylese mâh-rû
Belâ bâğında hoş bitmiş görünür ol karanfiller
- 4 Meded cânâ perîşân itme iç mey ey dil-i şeydâ
Görüp ta'n itmesin seni tecâhüller teğâfüller
- 5 Bahâr faşlı ḥazân faşlına nisbet bâğ-ı Cennet'dür
Açup şular biter otlar gice gündüz eser yeller
- 6 Yeter cevri eyledi '**Âciz** bahâr eyyâm[ı] irişdi
Açılup dürlü şükûfât dağı lâle [vü] sünbüller

25

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Ne seyr-i gülşen-i ḥüsne ne zülf-i mâradur meylüm
Giceler tâ seḥer âhum figâna zâradur meylüm
- 2 Dimeñ meylüm o yârdan kim şeb-i vaḥdet olam vâşıl
Yarın gülşenine girüp gül-i bî-ḥâradur meylüm

- 3 Egerçi firkatüñ sûz[i] yakupdur dest-i dâmânım
Yine başdan ayağa yanmağ için nâradur meylüm
- 4 Murâdım sîne-i yârdür Behişt[i] eylemem mesken
Daği nârdur hâzer kılmam gül-i dildâradur meylüm
- 5 Bilüñ va'llâhi gizlemem bu sevdâda neler çekdüm
Bu 'Âciz maqşadım benüm şehâ hüşyâradur meylüm

12b

26

Destân-ı Bedirhân Beg

6+5=11

- 1 Vaktiñe hâzır ol ey *Bedirhân Beg*
Kürdistân üstine bir seyrânım var
Divân durur seni alup şatmaya
Muşûl çöllere bir tûfânım var.
- 2 *Bedirhân Beg* der ki benüm çöl şâhı
Çağırurum gece gündüz Allâh'ı
Bu çölleri sen de buldun mu tehî
Amansuz gümânsuz çok beyânım var.
- 3 *Oşmân Paşa* der ki yine gelürem
Nerde olsa seni orda buluram
Başbozuk taburın saña ururam
Hüsni Beg'üm gibi genç aşlanım var
- 4 *Bedirhân Beg* dir ki olma avâre
Bulınmaz bu derde aşlâ bir çâre
Haçerle 'askerüm urdılar yâre
Hân Mahmûd'um gibi bir fettânım var
- 5 *Oşmân Paşa* der ki işleri sizdüm
Alayı taburı livâyı düzdüm
Top kurlacak yerlerin cümlesin gezdüm
Ferîk 'Ömer Paşa gibi bir merdânım var
- 6 *Bedirhân Beg* dir ki toplar atıldı
Toplar tütüninden günler tutuldu
İki asker birbirine katıldı
Ben bilmedüm bile zor düşmânım var
- 7 *'Osman Paşa* dir ki seni dutayım
Kürdlerin çoğını şuya atayım
Hân Maḥmûd mel'ûnın topun atayım
Seni nefy itmeye bir fermânım var
- 13a 8 *Bedirhân Beg* dir ki düşdüm dillere
Seni kim gönderdi şusuz çöllere

Devlet ihsân ider za'îf kullara
'Abdûlmecîd gibi 'âdil hânım var

- 9 'Âcizî yapmışdur işbu destânı
Nizâm 'askeri açdı Kürdistân'ı
Nevbetsiz degildi dirsem merdânı
Vecîhi Paşa gibi kahramânım var

27

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Mest olup medhûş olan merhem dili yâresine
Hük-m-i Rezzâk-ı ezel bile imiş çâresine
- 2 Gâmgüsâr-ı dil-rübâyâ 'âşık oldum çâre ne
Mevc-i hasret başdan aşdı bilmedüm çâresi ne
- 3 Tıfl iken üftâde kıldı bendeki nâzik beden
Kâmeti serv-i nihâli illa göz çâresine
- 4 Kaş kara müjgân siyâh gözler elâ gerden beyâz
Bulmadum bulsam olur merhem dilüm yâresine
- 5 Bulmadum bir yâr-ı şâdık hem olur şıdk-ı bütün
Mürşid olup bula dermân 'Âcizî yâresine

13b

28

Goft-i 'İzzet Monlâ Der Medh-i Hazret-i Mevlânâ Eş-Şeyh Hâlid¹⁶ Kâdessa'llâhu Te'âlâ Sırrahû

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bir takım îmân-fürûşân bir alây dellâl-ı dîn
Şatmada sûk-ı riyâda kâle-i a'mâl-i dîn
Anlarıñ destinde¹⁷ kalmış muztaribken hâl-i dîn
Bir mükemmel zât şimdi eyledi ikmâl-i dîn

Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*

- 2 Şâh-ı 'Abdullâh-ı A'zam ya'nî kuţb-ı Dehlevî¹⁸
Rûh-ı cism-i bendegân cân-ı cihân-ı ma'nevî
Bir çerâğı ile verdi¹⁹ 'âleme bu pertevi
Bezm-gâh-ı 'Adne döndi ser-be-ser dünyâ evi

¹⁶ Hazret-i Mevlânâ Eş-Şeyh Hâlid (ö.1242/1827). Bu methiye Keçecizâde Divanının Tahmisat bölümünde 21. Sayfadan alınmıştır. [(1255/1840), Dîvân-ı İzzet].

¹⁷ Metinde "Anların destine"

¹⁸ Abdullah-ı Dehlevî (öl.1824)

¹⁹ Metinde "çerâğıla verürdi".

- Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*
- 3 Destgâhı kâle-i 'irfâna oldu nakşibend
Resm ider isterse nâr-ı âteşe tohm-ı sipend
Eyle îmân kim kerâmât ile memlû kûy u kend
Dûzağ inkârına düşme²⁰ olurisan derd-mend
- Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*
- 14a 4 Kâr-ı dâ'im işr-i aşhâb-ı Resûle iktifâ²¹
Kesb bu bendergeh-i fânîde terkin mâsivâ
Şâm'a teşrîf eyledi ol bülbül-i vahdet nevâ
Mağsadıñ²² 'âleme istişmâm ise bûy-ı vefâ
- Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*
- 5 Hânkâhı hem Behişt-âbâd hem Dârü's-selâm
Çünkü kaldı hıttâ-i Bağdâd'dan teşrîf-i Şâm
Fırkatiyle Dûzağ oldu kişver-i Dârü's-selâm
Her ne dirlerse disünler bir süri²³ ervâh-ı hâm
- Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*
- 6 Bestedür dest-i Resûlu'llâh'a²⁴ târ-ı râbița
Nereddür el bağlayup fikr it diyâr-ı râbița
Hazret-i İşân olup şimdi medâr-ı râbița
Tâzelendi gönçe-i bâğ-ı diyâr-ı râbița
- Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*
- 7 İntisâbum var ezelden şübhesüz dergâhına
Münkeşif oldu dil-i zârüm dil-i âgâhına
Şübhe itme râh-ı Hağdur zâhidâ git râhına
Bûy-ı 'irfânı sezersen düşme istiknâhına²⁵
- Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*
- 8 Hâk-i pâyı cism²⁶ câna tâ ölünce sürme-sâ
Dîde dûz-ı hasretüm Mevlâ bilür şubh u mesâ

²⁰ Metinde "düşen".

²¹ Metinde "iktidâ".

²² Metinde "Mağsadın".

²³ Metinde "sever".

²⁴ Metinde "Resûlu'llâh".

²⁵ Metinde "istiknâhına".

²⁶ Metinde "Hâk-i pâña çeşm".

'Andelîb hâmem oldı²⁷ vaşfına destân-serâ
Baña da yekşeme²⁸ luţf itsûn o gülşenden Hudâ

Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*

14b 9 Olmasam ben bende-i Monla Celâle'd-dîn eger
Tâc-ı fakrın²⁹ itmemiş olsam o şâhiñ zîb-i ser
Baş koyup dergâhına 'îzzet olurдум hâk-i der
'Arzuhâlüm eylesün Şâm'a revâna eşk-ter

Şeyh Hâlid'dür gül-i ruhsâr-ı millet hâlidîn
Âsitânı huld-i cennet *fedhulûhâ hâlidîn*

29

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Fazîlet-cûy-ı erbâb-ı ma'ârifde seĥâsın sen³⁰
Meşîhat-ı cihân içre himem kân-ı şafâsın sen
- 2 Ta'âllâh leţâfetde şerâfetde melâhatde
Seni ĥalk eylemiş yektâ şehensâh-ı arâsın sen
- 3 Olupdur münkalib necm-i Süreyyâ-tab'ûñ ey cânâ
Belürmiş ĥable-i ĥadrin şehâ ehl-i 'alâsın sen
- 4 Hudâ'dandur bu ni'metler nüfûs-ı devletüñ cümle
Bulınmaz imiş akrânuñ ki bir şâhib-livâsın sen
- 5 Hudâ-yı Lem-yezel cümle umûrâtın kıla teshîl
Mübârek baĥtını kılsın küşâde pür-ziyâsın sen
- 6 İder taĥşîl-i aĥşâ câ-be-câ mürîd-i 'âciz'ler
'Adâlet râh-ı dîn üzre ki bir ehl-i vefâsın sen
- 7 Ĥuşûşâ niyyet-i taĥlîşüñ ancak [bir] namaz kılmak
Yazılmış levĥ-i maĥfûz içre devletlü hümâsın sen
- 8 Cenâb-ı Ĥaĥ saña tevfiĥ mu'în olsun kamu yirde
Muzaffer olasuñ aĥdâ ile şâhib-livâsın sen
- 9 Ne devletdür ne ĥudretdür saña baĥş eylemiş Mevlâ
Ĥamu dil ĥaste miskîne meded dâr-ı şifâsın sen
- 10 Mübârek çeşm-i pâkiñ mekr-i aĥdâdan maşûn olsun

²⁷ Metinde "olsun".

²⁸ Metinde "yegnitme".

²⁹ Metinde "fakrın".

³⁰ Bu şiirde *sen* kelimeleri metinde *señ* şeklinde yazılmıştır.

- Bilâ-teşbih zamâne lâne içre evliyâsın sen
- 11 Hüdâ memnûn [u] mesrûr eylesin her dem cihân içre
Vire şîhhat selâmetler beden mâh-ı likâsın sen
- 15a 12 Ne deñlü medh idersem ol kadar sen medhe şâyeste
Hakîkat sırrına rûz-ı ezelden âşinâsın sen
- 13 Murâd-ı maşûdum ancak güzel hünerlerüñ mañlûb
İder bu bed-riyâ '**Âciz**'i şâd it râh-nümâsın sen

30

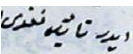
Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Fazîlet-cûy-ı erbâb-ı meşîyyetde mükerrermsüñ
Meşâyih zümrelerinde huşûşâ hoş müzeyyensüñ
- 2 Leţâfetde nazîrin yok bulunmaz mişl-i mânendin
Zekâvet elsinesinde ki bir şâhib-müfahhamsüñ
- 3 Mürîdâna edeb ta'lîm idüp gâyet mu'allemsin
İder te'dîbe nakdi³¹ enfüsün gâyet mu'azzamsüñ
- 4 Ki sensin râşid-i mürşid kamu ehl-i tarîkâte
Mişâlün Şiddîk-ı Ekber vefâdâr-ı mü'ellemsüñ
- 5 Bulup sen lâne-i bâlâ hakîkat sırrına mazhar
Kamu 'âlem saña mecbûr meşâyihda münevversüñ
- 6 Teveccüh eylesün bir kez açılmış 'ilm-i leddünnî
Nezâret ehlinün cümle umûrında munazzamsüñ
- 7 Olinsa tay kamu 'âlem görinse kalbe meknûnât
Müvesvis olmasa kalbüm ki hakkâkda müvecchsüñ
- 8 Eyâ ey şâhib-i irşâd bizi de eyleseñ bir kez
Tarîkat ehline dâ'im idersin râh-nümâ sensüñ
- 9 *Feţâvâ-zâde*'dür nâmı şerîfi ey şeh-i leylâ
Bu '**Âciz** pây-ı mûr-veş cihân içre mükemmelsüñ

15b

31³²

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün
- - . - / - - . - / - - . - / - - . -

³¹

³² Bu şiir Kemâl Ümmî'ye aittir. (Sarıççek:1997, 436-438)

- 1 Sermâye-yi virdüm yele vay nideyüm 'ömrüm seni
Urdum dağı bile yele vay nideyüm 'ömrüm seni
- 2 Seni bahâlu almadum kıadrin anuñçün bilmedüm
Senden ırılâm dimedüm vay nideyüm 'ömrüm seni
- 3 Sen bir kuş[ı]duñ lâ-mekân elime girdin râyegân
Girü kaçırđum nâ-gihân vay nideyüm 'ömrüm seni
- 4 Göçgünciler gibi göçüp beni bunda koyup kaçup
Hümâ kuşu gibi uçup vay nideyüm 'ömrüm seni
- 5 Gö[ç]günci gibi göçmeseñ beni koyuban kaçmasañ
Bârî guşşayla göçmeseñ vay nideyüm 'ömrüm seni
- 6 Geçdin kamu teşvîşile bî-fâ'ide endîşile
Varduñ kamu yođluđıla vay nideyüm 'ömrüm seni
- 7 Fi'l-cümle bârî fi'l-meşel sen pür-gevherdin ez-ezel
Bulmadum saña bedel vay nideyüm 'ömrüm seni
- 8 **Ümmî Kemâl** eydür sözi şol hadde kıan döker gözi
İşidenüñ yanar özi vay nideyüm 'ömrüm seni

32

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Yemek içmek dostların sanma kim yâranlardur
Zîrâ anlar râh-ı Hâk'dan seni ayaranlardur
Şol kişiler ki senüñle Hâk için yoldaş olur
Anları çıkarma elden zîra yâranlardur³³

33

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Derdmend ol derdmend ol yâre kaçma yaradan
Tâ ki merhem ura zađmuña senüñ ol Yaradan
Dîn ü dünyâ işlerinde var ise bir müşkilüñ
Key şakın zinhâr anı ağyâra danma yâra dan³⁴

34

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
. - - - / . - - - / . - - -

³³ Sarıççek:1997, 816, Tuyug-I.

³⁴ Sarıççek:1997, 816, Tuyug-II.

Ne mâ'îlsin'aceb sen degme zişte
 Çü kalmadı zîrâ hûr-ı Behişte
 Niçün ey ednâ sen dîv kulsun
 Ki hâdimdür saña hûr-ı Ferişte³⁵

35

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 - . - - / - . - - / - . -

Dünyâ da âhîretde acıdur
 Âhîret tokı bu ilüñ acıdur
 Ey 'aceb cân acığın añmaz mı hiç
 Şol ki göñül incidüp cân acıdur³⁶

36

16a Mef 'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 - - . / . - - . / . - - . / . - -

İy ol ki hemîşe 'ameli bâb-ı sivâdur
 Kim dir saña dîni ço bâbı siva dur
 'Aklı-bilüm var dir iken dünyâ yaparsuñ
 'Âkil kişi taş üstine tprak mı sivâdur
 Nakkâş gören nakşa tapup renge kapanmaz
 Ma'şûkı seven gayrını çor ki sivâdur³⁷

37

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül
 . - - / . - - / . - - / . -

Eyâ dîn[i] koyup harâb ev yapan
 N'ider nakşı Nakkâşa gerçek çapan
 Bu yıkılacak yapuya vü kapuya
 Çapılmaz ululardan öğüt alan³⁸

38

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül
 . - - / . - - / . - - / . -

Bilürken ki bu dünyâ bir köbridür
 Gerü geçmeyüp toğrı yoldan şapan
 İñen derme kim şon eviñ sinledür
 Dön iy gaflet atına binüp çapan³⁹

³⁵ Sarıççek:1997, 817, Nazm-I.

³⁶ Sarıççek:1997, 817, Tuyug-III.

³⁷ Sarıççek:1997, 818, Nazm-II.

³⁸ Sarıççek:1997, 818, Nazm-III.

³⁹ Sarıççek:1997, 819, Nazım-IV.

16b

39

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bu fenâya mâyl olma 'âkıbet vardır ölüm
Ne kadar mağrûr olursun yok necât vardır ölüm
- 2 Kanda kaldı Âdem ü Havvâ atamız anamız
Yaşayup yaşaranu itdi memât vardır ölüm
- 3 Kanı Dâvûd [u] Süleymân tahtını yil getürüp
Anları da eyledi âhîr vefât vardır ölüm
- 4 Kanı Daqyânûs [u] Nemrûd [u] Şedâd Fir'avn kanı
Eyleyüp zîr-i zeber ibni benât vardır ölüm
- 5 Kanı Hâmân [u] Ebû Cehl [ü] Ebû Leheb kanı
Dünyâya mağrûr olup şaldı şımât vardır ölüm
- 6 Olma magrûr sen dahî 'âciz degülsin '**Âcizî**
Öliceğ kabr üzere biter nebât vardır ölüm

40

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Mağrûr oldum bu fenâya olmayaydum kâşki⁴⁰
Gülsitânda gonce olup şolmayaydum kâşki
- 2 Mesrûr olan bu fenâdan 'âkıbet mağzûn olur
Çünki mağzûn olacağdum gülmeyeydüm kâşki
- 3 Çün gelen gider cihânda kimse bile çalamaz
İbtidâda anamuzdan olmayaydum kâşki
- 4 Çün ayak başdum cihâna anı gördüm bî-vefâ
Çocuk iken olup bâliğ olmayaydum kâşki
- 5 Belki 'âciz sen eyâ '**Âciz** cihândan uşanup
'Âr [u] nâmûs terk idüp kurulmayaydum kâşki

17a

41

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Ğubâr-ı ravza-pâküñ tûtyâdur yâ Resûl'allâh
Ziyâret itmek 'uşşâka devâdur yâ Resûl'allâh

⁴⁰ Metinde "keşke" yazılmış. Ancak vezin gereği ve kelimenin aslı itibariyle "kâşki" olması daha uygundur.

- 2 Rehâ buldı kudûmuñla cihân küfrân zulümâtdan
Velî 'ayn-ı 'amâlara şifâdur yâ Resûl'allâh
- 3 İdüp pâk Ka'betullâh[ı] şanemden cümle ihvânı
Aña îmân iden mü'min şalâdur yâ Resûl'allâh
- 4 Kelîmu'llâh kılup mevvâc yalın ayakda Tûr üzre
Saña Mi'râc muhakkakdur semâdur yâ Resûl'allâh
- 5 Seni ba's eyledi Mevlâ kamu 'âlemlere rahmet
Mübârek ism-i pâkûñ Muştafâ'dur yâ Resûl'allâh
- 6 Nebî kılmış durur ins ile cinne Hâzret-i Allâh
Saña ümmet olana kîmyâdur yâ Resûl'allâh
- 7 Şefâ'at eyle yâ Aḥmed ğarîk-i bahr-i 'işyânum
Şefâ'atuña kalan '**Âcizâ**'dur yâ Resûl'allâh

17b

42

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Teşne-lebdür Şeyḫ Hâlid'in mürîdânı dilâ
Dergâhına yüz sürenler görmeye renc-i 'anâ
Feyz ḥakkıyla bulısar yarın ol yevmü'l-cezâ
Şeyḫ Hâlid irişür olsa mürîdi mübtelâ
Olısar anıñ mu'îni dâ'imâ Celle 'alâ
- Şeyḫ Hâlid'dür gül-i ḥamrâsı cennet bâğınuñ
La'l-i leb kaçresidür Selsebîl irmağınuñ
- 2 Şeyḫ Hâlid râh-nümâdur Kâdirî mürîdine
Kübreverdî âh ider ol Naḫşibend tarîkına
Sühreverdî devr idüp âḫir geliser sözine
Çiştî erleri gelüp yüzler sürerler pâyine
Hâlidîñüñ ḥuld içinde yalvarur dergâhına
- Şeyḫ Hâlid'dür gül-i ḥamrâsı cennet bâğınuñ
La'l-i leb kaçresidür Selsebîl irmağınuñ
- 3 Râh-nümâsı Yâr-ı ğârı Hazret-i Muḥammed'in
O durur Şiddîk-i Ekber yâridur Muḥammed'in
Devr-i devrân-ı cihânda ḥalîfe-i Muḥammed'in
Ol durur şefî'-i 'uşât kurulusar yevm-i dîn
Cümleye kılur şefâ'at Raḥmeten li'l-'âlemîn
- Şeyḫ Hâlid'dür gül-i ḥamrâsı cennet bâğınuñ
La'l-i leb kaçresidür Selsebîl irmağınuñ

18a

43

Târîh-i Eyvân-ı İbrâhim Beg Fî'l-Bâğ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yapdı bir kaçır-ı mu'allâ hoş makâm-ı dil-güşâ
Ulı bir havz-ı mücellâ oturan kıılır şafâ
- 2 Hûb rızâ-yı Hâk için eyledi cârî âbını
Nûş idüp hayvân insân idiser dâ'im du'â
- 3 Kâse-i lebrîz misâli şu dolınca havzına
Saķı olup nebât eşcâr idiser rengi cilâ
- 4 Yümn-i yesâre kûrılıp açılır pencereler
Feth olunca kapuları virilür bir hoş şadâ
- 5 Devlet-i dâreyn ile şâd ola **Mîr İbrâhîm**
Rûz-ı cezâda şefâ'at ide ceddü'l-enbiyâ
- 6 Tûl-ı 'ömr ile mu'ammer ide **Mîr İbrâhîm**'i
Hıfz ide Allâh belâdan görmeye rîh-ı 'anâ
- 7 Hem daħi evlâd-ı ensâbını Hâk mahfûz ide
Âfet-i 'ayndan berî eylesüñ anları Hudâ
- 8 Hâme-i bî-mağz gerekdür yaza târih aña kim
Ol bir ağyeb târih olmuş didi bunda **'Âcizâ** (1833/34)

18b

44

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Kışşadan hişşe kapan dehrî ulâyı gözedür
Fenâya meyl itmeyen dâr-ı beķâyı gözedür
- 2 Gözedüp vech-i cemâli ğayrıya meyl eylemez
Sûz-ı 'aşķına yananlar şu'arâyı gözedür
- 3 Fânî Leylâsına meyli eylemez 'ârif-i zât
Rû'yet-i dîdârı görüp ol Mevlâ gözedür
- 4 Sâmirî sihrine bakmaz 'âşķ-ı şâdıķ olan
Ol Kelîme Hâk olan Tûr- ı Mûsâ'yı gözedür
- 5 Giceler yetüp semâya bakıcaķ 'arşa nazar
Lâciverd ķubbedeki yıldızı ayı gözedür
- 6 Nice dönüp dolanur yerli yerinden cümlesi
Hûb nazarla göriceķ seb'-i semâyı gözedür

7 Bî-vefâ fânî cihâna boş yere kılma heves
 'Âcizî ednâ hemân köşk [ü] sarâyı gözedür

19a 45

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
 . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Sarây-ı sırr-ı vaḥdetden gelen kân-ı seḥâdur bu
 Dü 'âlemde devâsuz derdlere andan devâdur bu
- 2 O bir kıt'â durur nûr-ı Ḥudâmuz ey dil-i şeydâ
 Bulınmaz mişl ü akrânı Muḥammed Muştafâdur bu
- 3 Azâd olur köle ol dem ölince şeyḥ-i a'râbî⁴¹
 Görince ravza-i pâküñ görenlere şafâdur bu
- 4 'Aceb midür âzâd olmak eşigüñe sürenler yüz
 Bu bir ḥâşşa durur aña o bir şun'-ı Ḥudâ'dur bu
- 5 Nebiyy-i ümmi-yi ṭâhir Kureşsiyy-i Baṭḥâ hem
 Anuñ⁴² teşrîfine ümmet Ḥudâ'dan bir hüdâdur bu
- 6 Bu 'Âciz bende-i nâçiz olupdur ümmet-i Aḥmed
 Teraḥḥum kıI eyâ şâhum kapunda bir gedâdur bu

19b 46

4+4=8

- 1 Kim sende ne umar vefâ
 Yalan dünyâ degil misin
 Ol Muḥammed Muştafâ'yı
 Alan dünyâ degil misin
- 2 Denî dünyâ üzre bize
 Ki meyl ide kamu size
 Gedâyı bâyı ağ bize
 Şaran dünyâ degil misin
- 3 Ṭonatdın sihr⁴³ ile kendin
 Ki kendin meydâna şaldın
 'Âleme mihnet kemendin
 Şalan dünyâ degil misin
- 4 Siḥr idüp ḥalkıñ yüzüne
 Toprak koyasın gözine

⁴¹ Metinde Aniñ şeklindedir.

⁴³ Metinde Aniñ şeklindedir.

- Ehl-i ğafletin yüzüne
Gülen dünyâ degil misin
- 5 Saña halkıñ eli irmez
İrerse behre-yâb olmaz
Dost olursa şonuñ gelmez
Yaman dünyâ degil misin
- 6 Bulunmaz sende bir şafâ
'Ahdîñe kılmasın vefâ
Çü halka cevri ile cefâ
Kılan dünyâ degil misin
- 7 Eger şâh ı eger bende
Şalupsun herkesi derde
Kurulmaz bir mekân sende
Virân dünyâ degil misin
- 8 Saçıpsın 'âleme temrin
Geçer ğâfillere emrin
Dün i gün 'âlemiñ 'ömrin
Çalan dünyâ degil misin
- 20a 47

Mefâ'îlün Mefâ'îlün
. - - - / . - - -

- 1 Didin lâ-takneţû ey Hâk
Ümîdim añađır muţlak
'İtâbından dağı yavlağ
Şuçum andıkça kırkaram
Elimde destġirim var
Buyurdun ben de Ğaffâram
- 2 Ğarîk-i bağr-i 'işyânam
Günâhlarımâ nâdânam
Kıyâmet günü 'üryânam
Şuçum andıkça kırkaram
Elimde destġirim var
Buyurdun ben de Ğaffâram
- 3 Temâşâdır benim işim
Bulunmaz dünyâda eşim
Gice gündüz ağar yaşım
Şuçum andıkça kırkaram
Elimde destġirim var
Buyurdun ben de Ğaffâram
- 4 Ölüm yađam[ı] dutanda
Na-đoş oluban yatanda
Şeytân îmâna gelende

- Şuçum andıkça korkaram
Elimde destgîrim var
Buyurdun ben de Ğaffâram
- 5 Götürüp kabre koyanda
İmâmlar telkin virende
Münkirîn su'âl kılanda
Şuçum andıkça korkaram
Elimde destgîrim var
Buyurdun ben de Ğaffâram
- 6 Tevekkül eyle ey 'Âciz
Riyâ vü süm'adan pâkiz
Şürurdan⁴⁴ olmaya fâ'iz
Şuçum andıkça korkaram
Elimde destgîrim var
Buyurdun ben de Ğaffâram

20b

48

4+4+3=11

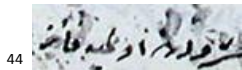
- 1 Geliñ hişşe ehli ta'rif eyleyem
Biñ iki yüz seksen [idi] sâlimiz⁴⁵
Ğalle bahâ bulup tekîf ziyâde
İdâreden yaman oldı ğâlimiz
- 2 Oğul kız perîşân gezer arada
Bî-vefâ dünyâda irmez murâda
Yalvararak bizde Vâhid-i ferde
İrâd elden gidüp yokdur mâlimiz
- 3 Zabtîyeler gelüp bilmezler amân
Virin dir, iderler biñ dürlü 'inân
İmdâd bize ide ğazret-i Yezdân
Ogul kız ser-gerdân hem 'iyâlımız

49

Goft-ı 'Âcizi

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Mü'miniñ kalbinde ger olsa şerâret-i küfür
İşîlâhat-ı 'ulûmile müsülmân olamaz
- 2 Bir kara taşı kızıl rengine hoşca boyasañ

44

45 1280:1863-64

- Rengi tağyîr olur ammâ çok dirahşân olamaz
- 3 Tûtiye ta'lim-i kelimât-ı âvâz eyleseñ
Sözle insân olur ammâ özle insân olamaz
- 4 Kâri'-i Qur'ân olanda Hâfız 'Osmân bulunur
Nâmı 'Osmân olur ise İbni 'Affân olamaz
- 5 İctihâdîn 'ilimde ism-i Mûsâ var durur
Ne kadar Mûsâ olursa İbni 'İmrân olamaz
- 6 Devr-i nâ-sâz-ı felekde şâhib-i mihr bulunur
Hâtem-i zî-şân olursa da Süleymân olamaz
- 7 Hüsnine mağrûr olup ednâya meyl eylemeyen
Hüsn-i ahsen olsa da Yûsuf-ı Ken'ân oamaz
- 8 Tariqat ehli mürîdânına mürşid bulunur
Mürşid 'Abdülkâdir gibi 'âli sulţân olamaz
- 9 Gülşen-i hüsnünde bülbül her seher nağme kıılır
Yine şakırsa da 'Âciz gibi nâlân olamaz

50⁴⁶

Minkelâmi 'Âcizî

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 'İyd-ı vaşla kimse irmez olmadın kurbân Hû
Ehl-i 'ışka cân u dil emr eylemiş kurbân Hû
- 2 Hû şarâbın içmeyenler görmedi Hû'dan eşer
Derd odına yanmayanlar bulmadı dermân Hû
- 3 Çeng ü kânûn u rübâb ü neyden al hû sırrını
'Aşık olmayan ne bilsün kim nedür nâlân Hû
- 4 Dôstum luţf eyle gel göster cemâlûñ şem'ini
Cân u dil pervânesi tâ kim ola büryân Hû
- 5 'Acizî cân u cihândan geçmeyen 'aşık degül
Cânı olmaz her kimüñ kim olmaya cânân Hû (Atila 2013: 127-154; 93a/s.184)

51

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

⁴⁶ Mustafa Atila (2013) Millî Kütüphanede Bulunan 06 HK 319/1 Numaralı Gazel Mecmûası Üzerine, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1, Winter 2013, p. 127-154, ANKARA-TURKEY, pp 127-154.*

. - - - / . - - - / . - -

- 1 Gerekmez baña dostdan özge sevdâ
Baña Mevlâ gerek Mevlâ vü Mevlâ
- 2 Budur Mecnûn olaniñ zikri dâ'im
Baña Leylâ gerek Leylâ vü Leylâ
- 3 'Âşıklar sabrını yağmaya virdi
Olup merdûd-ı halk rüsvâ vü şeydâ
- 4 İrenler menzile 'aşk ile irdi
Ki na'l altında kaldı 'arş-ı a'lâ
- 5 Baña dost adını öğretti şeyhim
Anuñla keşf olur ism ü müsemmâ
- 6 Ki dostdan 'Âcizî kesme ümîdin
Kılır gönlüm tesellî bir tecellâ (Ergun 1936: 2)

SONUÇ

Kendinden önceki ve çağdaşı olan 'Âcizî mahlaslı şairlerden farklı biri olan 'Ali el-'Âcizî, 42 şiirlik bir divançe bırakmış olmasına rağmen edebiyat tarihimizde yer bulamamış şanssız şairlerimizdendir. Doğum ve ölüm tarihlerini bilemediğimiz ve yaşadığı yer hakkında da kaynaklarda bir bilgi bulamadığımız şairin, şiirlerinden 19. yüzyıl şairi olduğunu anlıyoruz.

Yazdığı şiirlerden 15. asır Halvetî şairi olan Kemâl Ümmî'nin muhibbi olduğu anlaşılan şairin Fetâvâzâde diye bilinen bir mürşide bağlı olduğunu belirtmesi dikkatimizi çekmektedir. Bununla beraber Nakşî tarikatı büyüklerinden Halid-i Bağdadî'ye methiye yazması ise onun Halvetî mi yoksa Nakşî tarikatından mi olduğu konusunda tereddüt oluşturmaktadır.

'Âcizî'nin şiirlerinden 1280/1863-64 tarihinde halkın ekonomik sıkıntı içinde olduğu ve vergisini ödemekte sıkıntılar yaşadığı, vergi için halka baskı yapıldığı da anlaşılmaktadır (20b/48). Bu arada şiirleri arasında 19. Asırda Osmanlıya başkaldıran Bedirhan Bey isyanını anlatan bir destan bulunması da tarihe not düşmek adına önemlidir.

Sonuç olarak şiirlerinden, 'Âcizî'nin orta seviyede bir şair olduğunu, yer yer Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullanmasına rağmen oldukça sade bir dile sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

ATİLA, Mustafa (2013), Millî Kütüphanede Bulunan 06 HK 319/1 Numaralı Gazel Mecnûası Üzerine, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*

8/1, Winter 2013, p. 127-154, ANKARA-TURKEY, pp 127-154.
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/296242190_6_Atila%20Mustafa-edb_S.pdf (27.12.2015)

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi (thz.), *Osmanlı Müellifleri*, I. Cilt, İstanbul: Meral Yayınları: 54.

---- (1333), *Osmanlı Müellifleri*, I. Cilt, İstanbul: 123-124.

CEYLAN, Ömür (2007), *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul: Kapı Yayınları.

---- (2010), *Böyle Buyurdu Sûfî*, İstanbul: Kapı Yayınları.

ÇADIRCI, Musa (2001), "Genel Çizgileriyle 19. Yüzyılda Diyarbakır", *I. Bütün Yönleriyle DİYARBAKIR SEMPOZYUMU, (27-28-Ekim 2000, Ankara)*, Ankara: Diyarbakır Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları: 144-151.

DİLÇİN, Cem (1983), *Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.

---- (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.

ERGUN, Sadettin Nuzhet (1936), *Âcizî, Türk Şairleri*, C. 1, İstanbul:2.

ESEN, Ahmet Şükrü (1991), *Anadolu Destanları*, (haz. Pertev Naili Boratav), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Keçecizâde İzzet (1255/1840), *Dîvân-ı 'İzzet*, Mısır: Bulak.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1970), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Edebiyat Yayınevi: 623.

---- (1955), *Tekke Şiiri Antolojisi*, Ankara.

KORO, Hüsnîye (2003), *Aciz Baba Divanı ve sözlük bilimi açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ün.

Mehmet Nâil Tuman (2001), *Tuhfe-i Nâilî*, C. I-II, Ankara: Bizim Büro Yayınları: 200.

PAKALIN, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.II*, İstanbul: Milli Eğitim Bas.

PALA, İskender (1989), *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü I-II*, Ankara: Akçağ Yayınları.

SARIÇİÇEK, Ramazan (1997), *Kemâl Ümmî Hayatı Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Şemseddin Sami (1306), "Bedirhan Paşa", *Kamusu'l-A'lâm*, C.2, İstanbul: 1256.

ŞENEL, Süleyman (1994), "Destân", *DİA* c. 9, İstanbul: TDV yay.: 209.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1997), "Türk Destanları", *Makaleler*, Ankara: TDK Yayınları: 538-543.

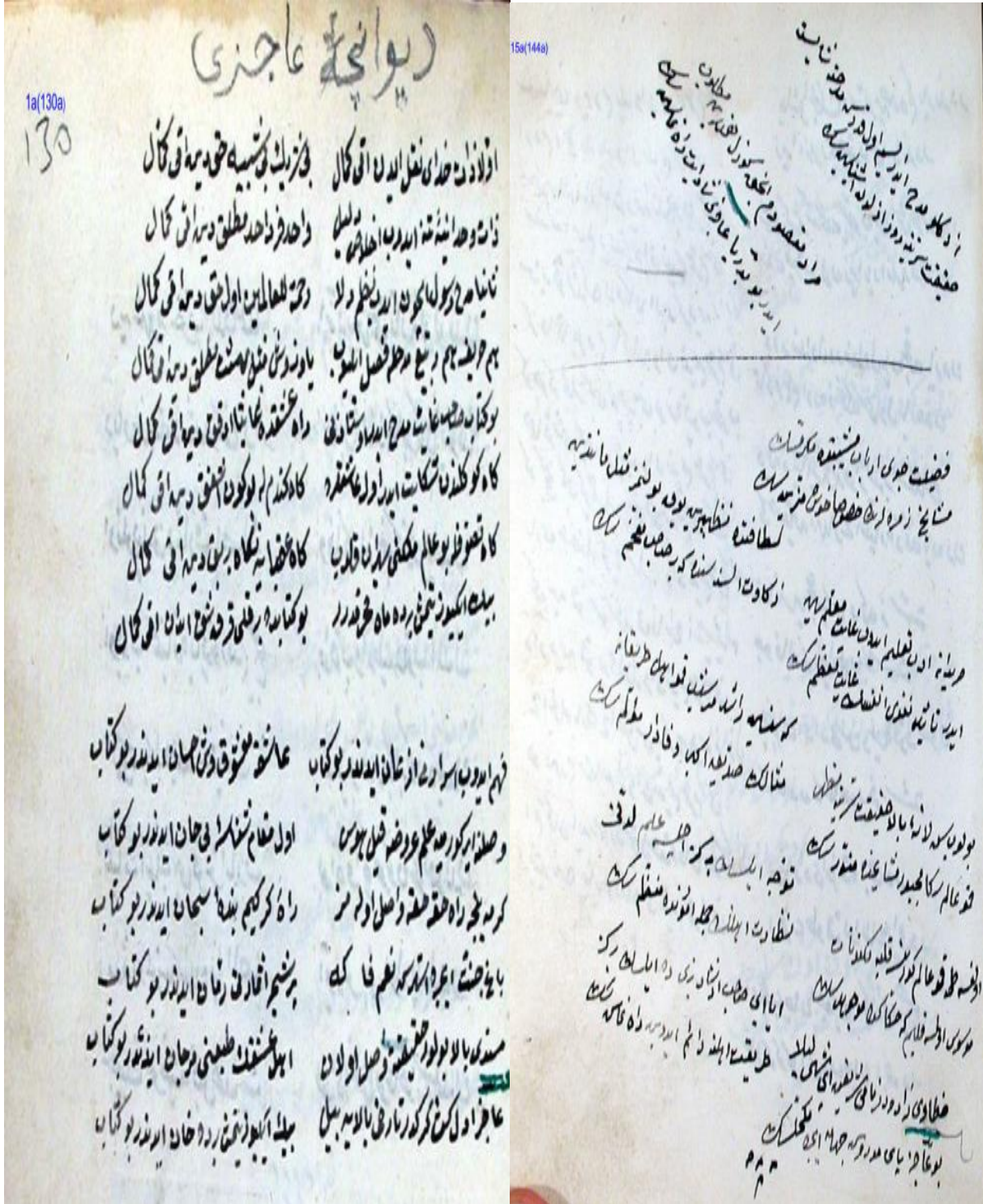
TUĞLUK, İbrahim Halil (2009), "Klasik Türk Şiirinde Manzum Tevbe-nâmeler", *EKEV Akademi*, Yıl; 13, Sayı: 38: 197-214.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Âcizî" md, C.1, İstanbul: Dergâh Yayınları: 27.

YETİŞ, Kazım (1994), "Destân", *DİA* c. 9, İstanbul: TDV yay.: 202-205.

ÖRNEK METİNLER:

19b(148b)

کیم سنم او وارو فایضو دنا د کلامه اولمده زلفی الوه دنا د کلامه
 دنی دنا اورن بایر کیم صیل ایه قو اسیرم کدی بایغ بنه صداره دنا
 طه نندن شهرله کندن کندن قیدنه صالدنه عالم تحت کندن صالنه دنا د کلامه
 ستم ایدو بظلمتک نوزنه طوبه اوقو نوزنه کوزنه اهل عقلتیه نوزنه کلامه دنا
 سکا فلفلمک ایبریزا برکه بهر باب اولم دست اولورس صندن کلامه
 بولمده ستم بر صفا عرید کافله سیمه وفا بدلفقه جورله جفا قلده دنا د کلامه
 اگر شاه اکر بنزه صاحب سونا هم کس دوده قرطاز بهر مکان سنم ویران دنا د کلامه
 صاحب شیم عالم ترم کیم خاندان ارم دوز کوه عالمک عمرن جاده دنا د کلامه

20b(148b)

کفت عارفی

موضک فغده کوهلسه نزاره کوز
 اصطلاحات علویه مسلمان اولم
 برقره طشتی قرل رکنه خوشبو به ساسه
 زنگ تغییر اولور اقا جوقه درخشان اولور
 طوطیه تعلیم کلمات اولور ایلستک
 سوزان ساند اولور اقا اولور ان سان اولور
 ناره قران اولور حافظ عثمان بولور
 نام عثمان اولور اسم عثمان اولور
 اجتهادین علمده اسم جوسی دارور
 نوزد روسی اولور اسم عثمان اولور
 دور ناس ز فلفله هم صیم اولور
 خام نون شان اولور اسم مسلمان اولور
 حسنه نوز اولور انیا میل ایلمیان
 حسن حسن اولور ای لوسها کفکان اولور
 طریقت اهل مریدانه مرشد بولور
 مرشد عیال ناده کیم علی سلطان اولور
 کاشکی حسنه بلبل هم نغمه قلور
 یند شاکرم اصحاب کیم نالان اولور

کلام حصه اهلی تعریف ایلم
 بیلک اکیوز کلامه
 غله بها بولوب تکلیف زیاده
 ادرن بیان اولدی حاله
 اوعول قرسیبان کوزاره
 بیوفار بناده ابرمز مراده
 بالوادر نوزده واحد خرده
 ارادالون کوب یوقور مالز
 فطیمه کوب بلبل زانات
 دیرین دینا بیدر بلبل در لوشان
 اهدا بنه ایده حفیظ نوزان
 اوعول فن کوزده هم عیالمن

مصطفی